

Тақриз

ба диссертатсияи Ашрапов Баҳодурҷон Пӯлотович таҳти унвони “Таҳлили қиёсии вежагихои морфологии ҳиссаҳои номии нутқ дар забони адабии тоҷикии қарнҳои XVIII ва XX (дар мисоли осори Муҳаммадвафои Карминағӣ ва Садриддин Айнӣ)” барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20 - Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ). – Хуҷанд, 2022. – 174 саҳ.

Диссертатсияи Ашрапов Баҳодурҷон Пӯлотович ба яке аз масъалаҳои муҳими забоншиносии тоҷикӣ бахшида шуда, интихоби мавзӯ ақтуалист, зеро муайян намудани давраҳои мухталифи рушди таърихи забон хоҳ дар асоси осори илмӣ-таърихӣ ва хоҳ бадеӣ аз масъалаҳои мубрам ба шумор меравад. Он барои ба таври возеҳ инъикос намудани хусусиятҳои морфологии ҳиссаҳои номии нутқи забони адабии тоҷикӣ дар қарнҳои XVIII ва XX мадад мерасонад.

Навгони таҳқиқ дар он зоҳир мешавад, ки унвонҷӯ вежагихои морфологии ҳиссаҳои номии нутқро аз нигоҳи сохту услуб, дараҷаи корбурд, вазифа ва мавқеъ дар калимасозию маъносозӣ бори нахуст дар асоси осори таърихии қарнҳои XVIII ва XX (“Тухфат-ул-хонӣ”-и Муҳаммадвафои Карминағӣ ва “Таърихи амирони манғитияи Бухоро, Исёни Муқаннаъ”, “Таърихи инқилоби фикрӣ дар Бухоро”-и устод Айнӣ бо оморгирии дақиқ мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додааст.

Муаллиф ба осори илмӣ ва методҳои фардии забоншиносони хориҷиву ватанӣ (В.Виноградов, В.Расторгуева, Вилям Чонс, Л.Пейсиков, П.Хонларӣ, М.Баҳор, Б.Қамолиддинов, Ш.Рустамов, М.Қосимова, О.Қосимов, А.Ҳасанов ва диг.) таъя қардааст.

Муаллифи диссертатсия вазифаҳову мақсадҳои тадқиқотии хешро бо чанд нукта ироа намудааст:

-баррасӣ ва таҳқиқи ифодаи категорияи муайяни ва номуайяни исм дар забони осори давраҳои муқоисашаванда;

-нишон додани умумияту фарқи категорияи шумораи исм ва таносуби истифодаи воситаҳои чамбандии тоҷикӣ (-ҳо ва -он “-вон, -гон ва -ён”) дар осори Карминағӣ ва устод Айни;

-муайян кардани вежагиҳои морфологӣ ва вачҳи корбурди унсурҳои вожанигорӣ, ба мисли исмҳои сохта дар асарҳои қиёсшаванда;

-таҳлили қиёсии категорияи дараҷаҳои сифат ва баъзе вежагиҳои фарқкунандаи онҳо дар асарҳои мавриди омӯзиш;

-муайян кардани вежагиҳои сохтори сифатҳо дар забони осори таърихии қиёсшавандаи қарнҳои XVIII ва XX;

-баррасии вежагиҳои морфологии вандгунаҳои сифатсоз ва вачҳи корбурди онҳо дар забони осори мавриди омӯзиш;

-қиёсу баррасии вежагиҳои морфологии шумора ва баъзе навъҳои ҷонишинҳо дар асарҳои муқоисашаванда.

Сохтори диссертатсия аз муқаддима, номгӯи ихтисораҳо, се боб, ҳафт фасл, бисту ду зерфасл, хулоса, феҳристи осори таҳқиқӣ, сарчашмаҳо иборат мебошад, ки 174 саҳифаро фаро мегирад ва инчунин замима ба диссертатсия низ оварда шудааст, ки 113 саҳифаи ҷопиро дарбар гирифтааст.

Дар муқаддимаи диссертатсия роҷеъ ба мубрами мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи азхудшавӣ, мақсаду вазифаи таҳқиқот, объекту предмети таҳқиқот, асосҳои назариявӣ заминаҳои эмпирикии таҳқиқот, пойгоҳи таҳқиқот, навоариҳо, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот нуктаҳои ҳимояшаванда, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, саҳми шахсии довталаб, тасвиб ба амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот ва сохтору ҳаҷми диссертатсия маълумот дода шудааст.

Дар боби аввал зери унвони “Таҳлили қиёсии вежагиҳои морфологии исм дар забони адабии тоҷикии қарнҳои XVIII ва XX” номгузорӣ шуда, он аз 2 фаслу ҳафт зерфасл иборат мебошад.

Диссертант оид ба категорияҳои грамматикӣ ва роҳу воситаҳои чамбандии исм ва вежагиҳои морфологии исмҳои сохтaro мавриди омӯзиш қарор додааст.

Қобили қайд аст, ки ҳангоми андешаронӣ ва таҳлил муҳаққиқ ба сарчашмаҳои эътимодноки илмӣ мурочиат кардааст ва аз онҳо иқтибосҳо овардааст, ки ин ҳолат аз иқтидори илмии муаллиф гувоҳӣ медиҳад.

Боби дуюми диссертатсия “Таҳлили қиёсии вежагиҳои морфологии сифат дар забони адабии тоҷикии қарнҳои XVIII ва XX” ном дошта, муаллиф дар доираи се фаслу ҳафт зерфасл категорияи дараҷа дар сифат, пешванду пасвандҳои сифатсоз ва хусусиятҳои морфологӣ ва вачҳи корбурди бархе аз вандгунаҳои сифатсозро шарҳу баррасӣ намудааст.

“Таҳлили қиёсии вежагиҳои морфологии шумора ва ҷонишин дар забони адабии тоҷикии қарнҳои XVIII ва XX” – боби сеюм буда, он дорои ду фасл ҳашт зерфасл иборат мебошад. Дар ин боб ба таври мушаххас калимаҳои мансуб ба шумора ва навъҳои шумора, нумеративҳову воҳидҳои шумор ва хелҳои ҷонишин (шахсӣ, нафсӣ-таъкидӣ ва таъинӣ) таҳлилу баррасӣ ёфтааст.

Дар интиҳои кор муаллиф аз таҳқиқи анҷомпазируфта хулосаҳои муҳими баровардаашро дар ду қисм: дар қисмати аввал натиҷаҳои асосии илмии бадастомада (дар доираи 18 банд) ва дар қисмати дуюм тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳоро зикр намудааст.

Дар маҷмӯъ, диссертатсия бо забони илмӣ таълиф шуда, андешаронӣ, сабки баён, таҳлилҳо ва натиҷагириҳои муаллиф мушаххасу дақиқанд. Б.Ашрапов аз сарчашма ва адабиёти назариявӣ хуб истифода намуда, барои тақвияти андешаҳояш дар мавридҳои зарурӣ иқтибос овардааст. Дар саросари диссертатсия барои расидан ба ҳадафи асосии таҳқиқ Б.Ашрапов ба ҷанбаи омории осори мавриди таҳқиқ диққат дода, ба мақсадҳои муқаррарнамудаи худ муваффақ гардидааст. Бояд тазаққур намуд, ки дар ҳар як фаслу зерфаслҳо муаллиф кӯшиш кардааст, ки

хулосаи худро аз рӯи методи омори чамбаст намояд. Яъне ба воситаи диаграммаму схемаҳои гуногун фикри худро чамбаст намояд, ки ин заҳмати зиёди муаллифро муаррифӣ менамояд.

Забони диссертатсия илмӣ, фасеҳ ва дастрас буда, худи диссертатсия ҷавобгӯ ба талабот мебошад.

Гузориши масъала, баҳс дар атрофи асоснок намудани фикр ақида ва хулосабарории муаллиф мантиқӣ ва фаҳмо буда, ҳар як банди хулоса така ба дастовардҳои назария ва амалияи забоншиносии муосири ватаниву хориҷӣ асоснок шудааст, ки аз боризтарин муҳассаноти кор маҳсб мешавад.

Бо вучуди муваффақияту дастовардҳо диссертатсияи Б.Ашрапов баъзе нуқсонҳо ҷой доранд, ки ислоҳи онҳо ба манфиати кор хоҳад буд:

1. Хуб мешуд, агар дар саҳифаи 7 сархати сеюм, муаллифони осору рисолаҳо ва мақолаҳо бидуни қавсӣ оварда шуда, танҳо соли нашри он дар қавсӣ гузошта шавад. “Дар баробари ин, осору рисолаҳо ва мақолаҳои [Н.Маъсумӣ 1959, 1976; Р.Ғаффаров, 1971, 1978; Х.Юсупов 1971; М.Холов, 1972; Х.Ҳусейнов 1973; С.Ҳалимов 1974; Н.Шарофов 1977; М.Темурова 2009; Т.Ваҳҳобов 2010; А.Ҷ. Саломов 2010; Т.Чориев 2014; С.Ф. Низомова 2015, 2017; Н.Санавбар 2015; Ш.Бобомуродов 2018; Ш.М. Мавлонзода 2019; М.И. Бобоева 2019; С.А. Фарходова 2021; М.М. Фозилова 2021; Н.М. Хошимова 2022] ва дигарон ба таҳқиқу омӯзиши вежагиҳои луғавӣ, сарфӣ ва наҳвӣи забони осор ва нақши устод Айни дар рушди забону адабиёти тоҷик бахшида шудаанд”.

2. Ошноӣ бо диссертатсия ва автореферати Б.Ашрапов нишод дод, ки муаллиф дар ҷараёни таҳқиқот аз усулҳои гуногуни таҳқиқоти лингвистӣ истифода бурдааст, аммо дар қисмати муқаддима ягон намуди усули тадқиқот ишорае нафтааст;

3. Дар диссертатсия ба замимаҳо ишора мешавад (Саҳ. 17 дар қавсӣ ниг. ба замимаҳои № 1.1.1; 1.1.1 (а) ва (б) хуб мешуд агар, саҳифаи он низ ишора карда шавад.

Дар маҷмуъ, камбудиву норасоиҳо ва иштибоҳҳои номбурда моҳияти илмӣ ва дастовардҳои боарзиши муҳаққиқи ҷавонро коста намесозанд ва ин нуқсонҳо ислоҳшаванда буда, барои беҳтар ва сифатан хубтар гардидани ҷанбаҳои илмии диссертатсия боис хоҳанд шуд.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Ашрапов Баҳодурҷон Пӯлотович дар мавзуи “Таҳлили қиёсии вежагиҳои морфологии ҳиссаҳои номии нутқ дар забони адабии тоҷикии қарнҳои XVIII ва XX (дар мисоли осори Муҳаммадвафои Карминағӣ ва Садриддин Айнӣ)” ба талаботи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, унвонҷӯ ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.00 – Забоншиносӣ (10.02.20 - Забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, қиёсӣ ва муқобилавӣ) сазовор аст.

номзади илми филология, дотсент,
сардори шӯъбаи таҳлил ва
робита бо ҷомеаи ДДҲБСТ
735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Хучанд, микроноҳияи 17, бинои 1.
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес
ва сиёсати Тоҷикистон
E-mail: markazi-ittilooti@mail.ru
Тел.: +992 92 2023948

 Ҳақимова Б.Н.

“Имзои Б.Н. Ҳақимоваро тасдиқ мекунам”.

Сардори раёсати кадр ва
корҳои махсуси ДДҲБСТ
735700, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Хучанд, микроноҳияи 17, бинои 1.
Донишгоҳи давлатии ҳуқуқ, бизнес
ва сиёсати Тоҷикистон
Сана: 29.08.2022

 Мирпоччоев И.Ҳ.